

DE STEM VAN DE BURGER

Leerlingen Coornhert Lyceum

2022

DE STEM VAN DE BURGER

VOORWOORD

Coornhert was een dwarsdenker: hij liet duidelijk van zich horen als hij het ergens niet mee eens was en dat was best vaak. Hij volgde niet het pad dat zijn ouders voor hem hadden uitgestippeld, maar maakte zelf keuzes. Niet iedereen nam hem dat in dank af. Hij liet zich de wet niet voorschrijven door zijn ouders, de overheid, de kerk of wie dan ook. Daarmee ging hij tegen de gevestigde orde in. En hij was bereid daarvoor een prijs te betalen, overtuigd als hij was van zijn eigen gelijk.

Hij was welbespraakt, maar zocht en vond ook andere middelen om anderen te laten weten hoe hij over de zaken die hij belangrijk vond acht. Hij ging in tegen fakenieuws, leugens en bedrog. Hij gebruikte krachtige middelen, onder meer in de vorm van een voor die tijd nieuw medium: grafiek. Houtsneden en etsen; hij was er een meester in om zijn ideeën op die manier onder een groot publiek te verspreiden.

Als we het nu ergens heel erg niet mee eens zijn, gebruiken we andere middelen die in ruime mate aanwezig zijn: demonstraties, tweets, graffiti, noem maar op.

Maar grafiek blijft een krachtig medium, zoals valt zien aan de prachtige lino'sneden die de leerlingen uit 4 havo vervaardigd hebben om uiting te geven aan 'Me too', 'black lives matter', 'vrouwenrechten, enzovoort. En dat alles geïnspireerd door iemand die maar liefst 500 jaar geleden geboren is. Coornhert heeft zoals hieruit blijkt volop waarde voor onze tijd.

Peter van Wingerden

Bestuurslid Coornhert Stichting Haarlem

De Stem van de Burger

Het is een onstabiele wereld waarin de huidige leerlingen van het Coornhert Lyceum opgroeien. De boeiende serie linoleumsneden in deze uitgave, is gemaakt door de groep 4 havo-leerlingen die in de 2e klas zat toen de corona-epidemie in 2020 uitbrak. In plaats van lessen op school moesten docenten en leerlingen genoeg nemen met lessen online. Ons kunstonderwijs moest noodgedwongen improviseren en zoveel mogelijk communiceren via het onpersoonlijke beeldscherm. Het was dan ook een groot genoeg om met deze groep leerlingen in september 2021 de praktijklessen weer op te starten. Deze leerlingen hebben tekenen als eindexamenvak gekozen en zijn dus extra gemotiveerd om hun tekentalenten te ontwikkelen. Het examen wordt afgesloten met een landelijk examen kunstbeschuwing en daarom krijgen deze leerlingen ook les in de kunstgeschiedenis.

Via de Renaissance en de Barok zijn we in december 2021 begonnen een iconisch schilderij uit de Romantiek te bestuderen: 'De Vrijheid leidt het volk' (La Liberté guidant le peuple) van de Franse schilder Eugène Delacroix. Het verbeeldt de vrijheid als het nationale symbool van Frankrijk, Marianne, de revolutionairen aanvoert bij de Julirevolutie van 1830. Dit schilderij toont aan dat de bevolking niet langer genoeg nam met het gezag van Karel X. Het was het begin voor vele burgers om zich te verzetten tegen de gevestigde orde. De vergelijking met het heden ligt voor de hand. Al voor de pandemie werd de wereld wakkergeschud door diverse Arabische opstanden. Daar bleef het niet bij. In Parijs en Hong Kong gingen burgers de straat op tegen het gezag. En, in Amerika ging het helemaal mis toen George Floyd tijdens

een politieoptreden werd gedood. Revolutionaire tijden van Martin Luther King en woman liberation leken gerecycled te zijn in een maatschappelijk kringloopproces. Toen ook het hoogste gezag in Amerika zelf opriep tot een gewelddadig protest, leek elk burgerlijk moraal te zijn verdwenen. Hoe moet de huidige jeugd al deze opstanden duiden en welke invloed hebben al deze beelden op een puberbrein? Als de theorielessen van de school al in een online versie worden aangeboden, dan moet de storm aan beelden dan concurreren met populaire media als Instagram en TikTok?

Coornherts leven stond in het teken van tolerantie. Hij was een dwarsdenker die een poging deed katholieken en protestanten te verenigen om te komen tot een verdraagzame samenleving. Zijn directe interventie heeft een beeldenstorm in Haarlem voorkomen. Maar, het verschil tussen echt en fakenews is nauwelijks te onderscheiden in de digitale tijden waarin we nu zijn terechtgekomen. Coornhert wilde te allen tijde onafhankelijk blijven: zélf over dingen nadenken, zonder dwang of bemoeienis vanuit de overheid of een godsdienst. De gravures van Coornhert weerspiegelen ideeën die speelden in de 16e eeuw waarin Coornhert de waarheid op beeldende wijze ontmaskerde.

Onze leerlingen hebben allen waargebeurde vraagstukken als uitgangspunt genomen. Het was juist hun uitdaging deze te transformeren naar hedendaagse beeldopvattingen. De relevantie van Coornherts ideeën ligt in het heden en bij de mentale ontwikkeling van onze leerlingen.

Harm van Ee

VAN DIEPDRUK NAAR HOOGDRUK

Diepdruk

Coornhert is naast schrijver, theoloog en gemeentesecretaris ook een bekend graficus uit de 16e eeuw. De techniek waarmee Coornhert zijn prenten verbeeldde, was de etsstechniek; een diepdruktechniek op een koperen plaat. Deze plaat werd eerst voorzien van een laagje etsgrond(was). De afbeelding werd met een naald in de was getekend waardoor een tekening ontstond. De gehele plaat werd na het tekenen in een bak met zuur gelegd en zo beet het zuur groeven in het koper. Nadat de waslaag van de plaat werd verwijderd kon deze met inkt worden ingewreven zodat de inkt zorgvuldig in de diepe lijnen kwam te zitten. Nu kon het drukproces beginnen: een vochtig stuk papier werd op de koperen plaat gelegd en met behulp van een drukpers werd het papier in de groeven gedrukt. Nadat het papier van de plaat is gehaald, heeft de inkt zich van de groeven naar het vochtige papier verplaatst. Het resultaat wordt een ets genoemd.

Hoogdruk

Onze leerlingen hebben gebruik gemaakt van de linoleumsnedetechniek. Het principe is het tegenovergestelde van de diepdruktechniek. Deze vorm van hoogdruk zien we voor het eerst toegepast in Japan bij de houtsneden in de Edo-periode (1603 - 1867). Alle delen die niet worden afgedrukt worden met een gutsmesje weggesneden. In de 20e eeuw zijn houtsneden bekend geworden door expressionistische kunstenaars als Ernst-Ludwig Kirchner en Edward Munch. Deze kun-

stenaars gebruikten deze techniek vanwege de krachtige en expressieve vormtaal die dit opleverde.

Het werk van onze 4-havoleerlingen heeft veel weg van dat van de Duitse expressionisten. Alle afgebeelde figuren tonen mensen die emoties tonen. De gezichten lijken te spreken, te roepen of te schreeuwen. Het zijn protesterende burgers die opkomen voor hun mening en zich daarbij ondersteunen door spandoeken, strijdbare kleding of een megafoon.

Een gravure van Coornhert geeft deze problematiek goed weer: De personificatie Dwaze Wereld (Stultus mundanus), geholpen door Verkeerde Overtuiging (Opinio) en de schaduwfiguur Leugen (Mendacium) bedekken de personificatie Waarheid (Veritas) met een doek. Waarheid is al geboeid en Leugen zet haar een masker op. De prent heeft een Latijns en een Nederlands onderschrift en is deel van een vierdelige serie met als onderwerp hoe verkeerde overtuiging de wereld te gronde richt.

Werkwijze

De leerlingen uit 4 havo namen als uitgangspunt voor deze serie linosnedes persfotos van protesten-, uitsluiting- en tolerantie-issues uit onze recente geschiedenis. Voorbeelden van deze protesten zijn Black Lives Matter / Vrouwenemancipatie / Arabische opstand / Coronademonstraties / Chinese onderdrukking / Gele hesjes.

De essentie van elke foto is nagetekend op papier en daarna op linoleum overgebracht. Leerlingen maakten in het werkproces keuzes om onderdelen te verduidelijken of juist onbelangrijke details weg te laten. Daarna gingen de leerlingen gutsen in het linoleum en was het belangrijk te bepalen welke gedeeltes bleven staan (hoog) en welke gedeeltes werden weg gegutst. Na het snijden werd er met onze linoleumpers gedrukt met zwarte inkt. Tijdens het drukproces kon worden geëxperimenteerd met verschillende papierkleuren in een collage-techniek die soms nog meer expressie gaf aan de linodrukken.

De resultaten zijn afwisselend zwart-wit en kleurrijk, maar altijd blijft de kracht van de afbeelding centraal staan.

Boven: Mirabel Hubrecht
Rechtsboven: Youri Bekkers
Rechtsonder: Jip de Vries

Boven: Lisanne Wijkhuizen.
Rechtsboven: Lisanne Bon
Rechtsonder: Zara van Oosterhout

15

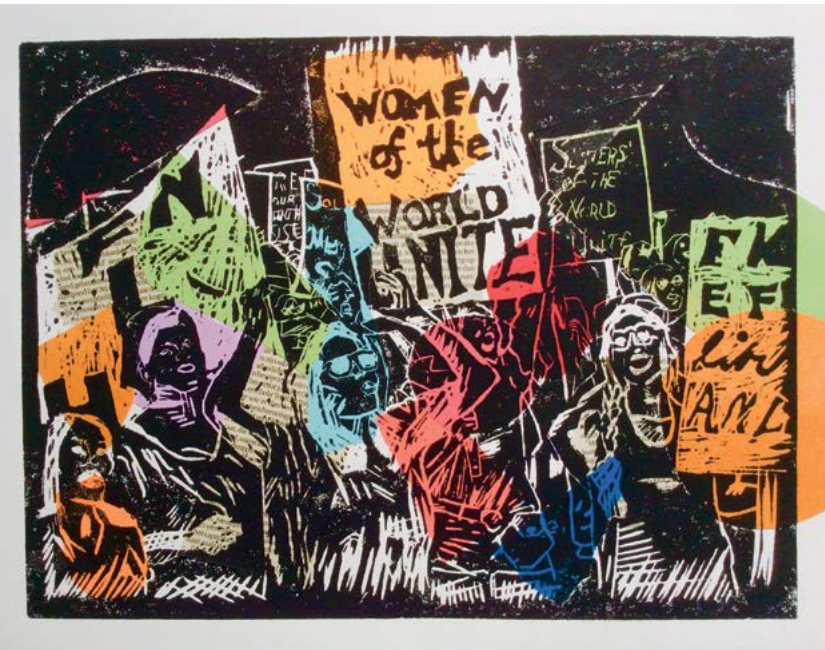

linksboven: Luke Hilt
Linksonder: Nick Hilt
Boven: Tess Covers

Boven: Rinath Asser
 Rechtsboven: Marouah Kassar
 Rechtsonder: Robin Wassink

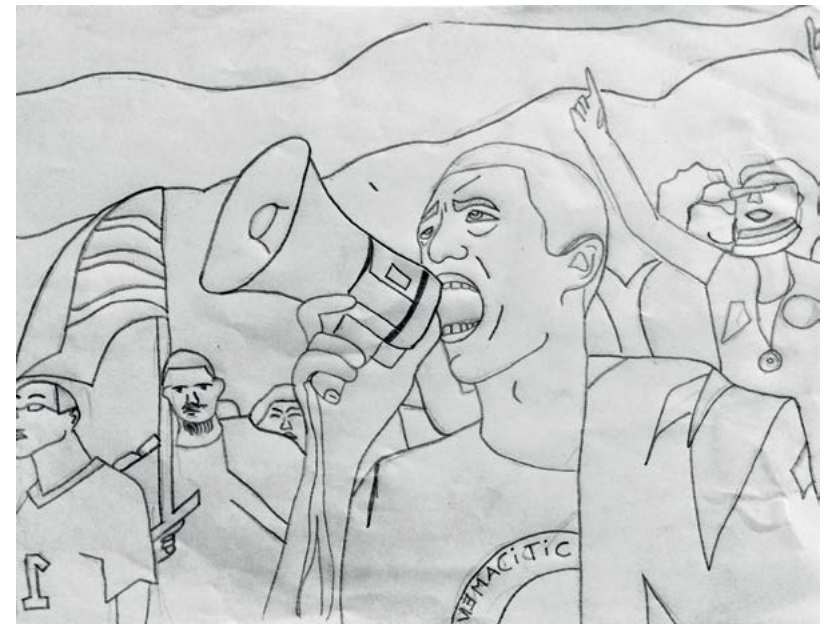

Boven: Yassine Miloudi
Onder: Aya Mokaddam

Boven: Emy de Boer
Onder: Wiesje Jansen

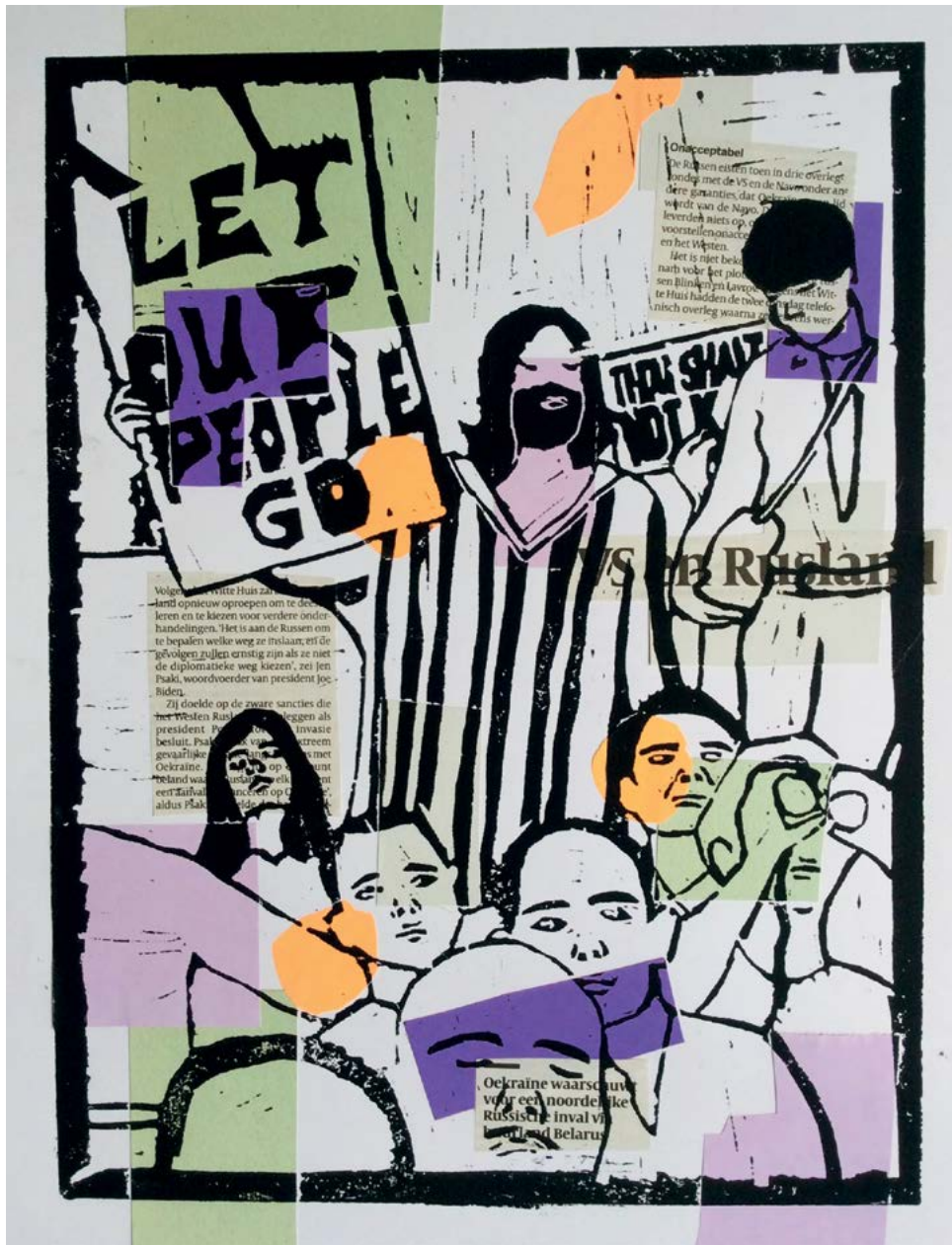
Boven : Juliette Bruinvels
 Linksonder: Ghait Alssam
 Linksboven: Naomi Quist

Boven: Arwen Christiaans
Onder: Iris Steenberg

Onder: Iza Besseling

Nikki Heijmel

Boven: Eva Kösters
Onder: Giada Bonetti

Boven: Kiki van Berckel
Onder: Wessel Velde

Onder: Jordie Collet

DE KOMST VAN DE LINOPERS: VAN WEILAND NAAR TEKENLOKAAL

Het was, na jaren handmatig linoleumsneden afdrukken, mijn grote wens om het tekenlokaal te verrijken met een echte linoleumpers. Na zoeken op het internet kwam ik in contact met een verkoper die een authentieke goedwerkende pers aanbood. Het was juni 2019.

Bij telefonisch contact bleek dat de verkoper mijn oud docent op de Academie voor Beeldende Vorming was (Herman van der Hoff) en dat hij erg vereerd was als de pers door onze leerlingen zou worden gebruikt. Het zou toch wel een hele verhuizing zijn om zo'n zware pers op te halen. Welke technische problemen kon ik tegemoet zien? Grafisch Atelier(GA) Haarlem bood professionele hulp en informatie. Het GA wordt geleid door Paul van Marissing die alles van hoog-en diepdruktechnieken afweet.

Samen met Paul toog ik in een grote vrachtwagen naar een weiland onder de rook van Zaanstad om de tonnen wegende pers te vervoeren. De pers stond in een Noord-Hollandse schuur op ons te wachten. Gelukkig werden we fysiek geholpen door een tractor om het gevaarte in de vrachtwagen te laden. Eenmaal bij het Coornhert kregen we hulp van de conciërges, maar het was nog een hele klus te pers in de hal te plaatsen. Dat de pers niet in de lift paste was een behoorlijke tegenvaller, dus werd besloten in augustus de pers te demonteren en in onderdelen naar boven te brengen. Terwijl wij de pers aan het demonteren waren gebeurde er een ongelukje dat ik niet snel zal vergeten. De zware metalen rol viel van zijn standaard op mijn teen en van schrik was ik bijna buiten westen. Met hulp van roostermaker Jack en conciërge Betty werd ik in een ambulance richting ziekenhuis gereden. Na een

kleine operatie kon ik een week later weer lopen; blijkbaar moest ik een offer doen om de pers in te wijden.

Nadat wij met verenigde krachten de pers wisten te installeren konden we een maand later met leerlingen aan het werk en kwamen de eerste resultaten er al snel uitgerold! Sinds 2019 hebben veel examenleerlingen prachtig hoogdrukwerk gemaakt dat ook regelmatig te zien was in de Coornhert Galerie en op socialmedia zoals Instagram: coornhertgalerie. De pers draait ook regelmatig op volle toeren tijdens het bezoek van groepen 8 van basisscholen en brugklassers komen met de techniek in aanraking tijdens workshops van de Coornhert Academie. In het jaar dat wij vieren dat Coornhert 500 jaar geleden werd geboren, kunnen we met een gerust hart zeggen dat nieuwe generaties zijn werk eer aandoen.

Harm van Ee

Colofon:

©Harm Peter van Ee

Dit boekje is gemaakt ter gelegenheid van het vijfhonderdste geboortjaar van Coornhert (1522-1590) en het 75 jarige jubileum van het Coornhert Lyceum.

De tentoonstelling rondom deze linoleumsneden is te zien in Museum Haarlem vanaf 23 September 2022.

Teksten : Harm Peter van Ee

Docent tekenen en cultuur coördinator Coornhert Lyceum

Inleiding : Peter van Wingerden

Vormgeving: Rogier Polman

Fotos: Harm Peter van Ee

linoleumsneden: de leerlingen van 4havo (2021-2022)

Dank aan: Grafisch Atelier Haarlem en Herman van der Hoff,
Jack van Schie en Betty Bogaart

Mede tot stand gekomen door:

De Coornhert Stichting Haarlem
Coornhert Lyceum

Coornhert CultuurProfielSchool